

Sudbine njemačkih orguljaša skladatelja

Darko Kristović, Darko Breitenfeld, Josipa Kraljić

JOHANN SEBASTIAN BACH
(1685. – 1750.)

Potječe iz glazbeničke obitelji (16. st.). Otac mu je bio glazbenik u Eisenachu. Početkom 17. stoljeća dolazi sa 6. generacijom Bachovih, osobito s Johannom Sebastianom, do vrhunca djelovanja te obitelji. Nakon Bachovih sinova ta djelatnost, kao i uopće obiteljski pristup glazbi, jenjava u Njemačkoj. Imao je 20 djece (7 s prvom ženom, rođakinjom i 13 s drugom ženom). Devetero djece je umrlo unutar pet godina od svog rođenja, većina njih u prvoj ili drugoj godini života. Od preostalih jedanaestero djece veći-

na je ostala neoženjena. Samo četvero je imalo djecu, a samo je jedno od njih bilo muško. Nakon toga se gasi muška loza potomaka J. S. Bacha. Među njegovim sinovima bilo je i duševne zaostalosti, kao i poremećenog ponašanja, često vezanog uz alkohol. Velik broj djece u ranijim naraštajima obitelji Bach bio je tada uobičajen. Mali broj djece u kasnijim generacijama ukazuje možda i na preveliku jednostranost i karijerističku usmjerenost, katkad i sebičnost vrlo uspješnih i nadarenih ljudi. Članovi obitelji Bach često su opisivani kao snažne tjelesne građe, skloni možda visokom tlaku i kasnijim moždanim udarima, te slabovidnosti (možda i zbog čitanja i pisanja nota u slabim tadašnjim svjetlosnim uvjetima kućnog života). Veći broj njih živio je šezdesetak pa i više godina, što je relativno visoka životna dob za ono vrijeme.

Johann Sebastian se rodio 21. ožujka 1685. u Eisenachu, gdje je u školi stekao osnove glazbenog i teološko-humanističkog znanja. Najviše je, ipak, naučio od oca, a nakon majčine smrti, od brata, kojem se preselio. Kada je odrastao, preuzeo je prva glazbenička

mjesta (Weimar, Arnstadt, Mühlhausen), a i putovao je dosta po Njemačkoj kako bi upoznao razna barokna glazbena stremljenja i operu. Od 1708. g. radi u Weimaru kao dvorski glazbenik, poslije i kao koncertni majstor skladajući glazbu za svečanosti.

U Leipzigu je bio kantor crkve sv. Tome i tamo je skladao uglavnom crkvenu glazbu: kantate, mise, pasije, oratorije. Tamo doživljava svoje najzrelije razdoblje života. Bio je cijenjen u vrlo širokom krugu svoje zemlje, ali više kao orguljaš i stručnjak za građu orgulja nego kao skladatelj. Njegovi su sinovi bili daleko poznatiji kao skladatelji no što je bio on. Trebalo je proći 100 godina od njegove smrti da bude ponovno otkriven.

J. S. Bach je bio uglavnom dobra zdravlja, kršan i odeblji čovjek, te nije bitno pobolijevao. Možda je imao povišen tlak, na što ukazuju i njegov izgled i narav. Od malena je bio kratkovidan. Tijekom rada na »Umjetnosti fuge«, zadnje dvije godine prije smrti, počeo mu se vid pogoršavati, uza sve jaču bol u oku. U svibnju 1649. g. je vjerojatno imao i manji moždani udar, od kojeg se nakon nekog vre-

mena oporavio. Zbog sljepoće, bio je prisiljen okolini diktirati note, što je prilično teško podnosio. Tada je došao u Leipzig, na svojem putovanju kroz Europu, poznati i bombastični javni mešetar, neki misle šarlatan, ali i spretan okulist, operater »chevalier« i »gentleman« – Englez John Taylor. Iako spretan čovjek i kao operater pronalazač igala za operaciju sive katarakte, a i prvi dijagnostičar nekih očnih bolesti, bio je prevelik rezač oka. On je operirao starog majstora glazbe J. S. Bacha, ali i njegovog zemljaka, suvremenika G. F. Händela. Zaista čudno je da su oba skladatelja vršnjaka oslijepila, oba operirana od mrežnice, a niti u jednog nije operacija uspjela.

Zanimljivo je to da je tek u posljednje vrijeme nađeno više podataka o Bachovoj operaciji i smrti. Tako u Berlinskim novinama, u izvještaju iz Leipziga, dva puta piše da je Taylor

potpuno uspješno operirao Bacha na opće zadovoljstvo okoline, koja je Bacha vrlo cijenila. Međutim, rostočki liječnik dr. Eschenbach u svibnju iste godine opovrgava pretjerano povoljne izvještaje Taylorovih operacija te napominje poimence komplikacije kod pojedinih slučajeva, navodeći među njima i Bachovu upalnu komplikaciju. Druge pak novine donose 3. kolovoza 1750. g. vijest da je nekoliko dana prije umro J. S. Bach od nesretnih posljedica Taylorove neuspješne očne operacije. Pokopan je pokraj crkve sv. Ivana. Nakon prekopavanja groblja pronađeni su ostaci koji bi mogli odgovarati Bachovoj građi. Nađena je lubanja starijeg muškarca, jakih kostiju i drugih značajki, koje su mogle temeljem slikovne i kiparske rekonstrukcije odgovarati Bachovim portretima. Tako je poznati anatom prof. Wilhelm His utvrdio da se najvjerojatnije radi o Bachovoj lu-

banji. Lubanja je dalje istraživana te je poznati otorinolaringolog Politzer proučavanjem kostiju glave ustanovio vrlo razvijene temporalne kosti, s velikom fenestrom rotundom i velikim donjim dijelom pužnice, što je ukazivalo na razvijen kohlearni ganglij, a jaka uleknuća na kostima glave, na mjestu fuziformnog i donjeg sljepoočnog girusa, na razvijenost slušnih moždanih predjela i, vjerojatno, bolje njihovo funkcioniranje no u običnih ljudi. Bachovi ostaci su pokopani u crkvi sv. Tome u Leipzigu. Nakon njegove smrti su već raseljeni sinovi gotovo raznijeli svoj dio ostavštine, ostavivši svoju majku i pomajku gotovo potpuno nezbrinutu, tako da je ona sa svojim neudatim kćerima živjela od pripomoći i u izrazitoj bijedi te je relativno brzo umrla. Glazbenici tada nisu uživali viši građanski standard, ni veći ugled, ni zaradu, čemu je obitelj Bach dobar primjer.

WILHELM FRIEDEMANN BACH
(1710. – 1784.)

Najstariji sin Johanna Sebastiana Bacha i njegove prve žene Marije Barbare Bach, orguljaš i skladatelj. Rođen je 1710. u Weimaru, gdje je njegov otac obnašao dužnost orguljaša i komornog glazbenika. Pretpostavlja se da

je bio najnadareniji od sve Bachove djece te da ga je otac osobito favorizirao. Studirao je pravo, filozofiju te matematiku na Sveučilištu u Leipzigu. Otac se posvetio njegovoj glazbenoj naobrazbi te je zbog njega sastavio glasovirski udžbenik (*Klavierbüchlein für Wilhelm Friedemann Bach*). Bio je orguljaš crkve sv. Sofije u Dresdenu 13 godina. Jedan od brojnih njegovih đaka u Dresdenu bio je i Johann Gottlieb Goldberg. Kao 36-godišnjak odlazi u Halle, ženi se s Dorotheom Elisabeth Georgi, ima troje djece. Samo je kći Friederica Sophia preživjela. U Halleu djeluje kao orguljaš i gradski glazbeni direktor. Bio je cijenjen kao virtuoz i improvizator na orguljama. Međutim nemirna duha, neodgovarajućeg ponašanja, nesklon luksuzu, ceremonijama i ritualu, svojeglav, prgav, posvuda nailazi na poteškoće. Dosta

putuje i izvan Hallea, u želji za umjetničkom samostalnošću. Nakon 25 godina boravka seli se iz Hallea, da bi se 10 godina prije smrti opet neuspješno smirio u Berlinu gdje je umro u potpunom siromaštvu.

Neprikladljiv, često neraspoložen, svojeglav, nesklon većim angažmanima, tone sve dublje, osjeća se poraženim, sve više boluje i pada u siromaštvo. Bije ga glas da puno pije. Na kraju boluje od žučnih kamenaca, a umire od febrilne plućne afekcije.

Premda je imao reputaciju najvećeg tadašnjeg njemačkog virtuozna na orguljama. nikada nije dosegao očevu slavu. Osim po operama, poznat je i po djelima za orkestar i čembalo, simfonijama i klavirskim koncertima te sonatama u okviru pretklasičnog osjećajnog, galantnog stila

ANTON BRUCKNER
(1824. – 1896.)

Austrijski je skladatelj. Od 1837. pjevač je u dječjačkom zboru u samostanu »St. Florian«, od 1845. učitelj i orguljaš u »St. Florianu«. Od 1855. orguljaš je katedrale u Linzu. Napisao je devet simfonija, koje je prema savjetima uče-

nika i prijatelja višestruko prerađivao. Čini se da je Bruckner barokni čovjek u romantičnom dobu. S četrdeset i tri godine života ima velik i nesavladiv poriv za tzv. prisilne radnje. Mora brojiti lišće na drveću, prozore na pročeljima kuća, točke na potpisima, kamenčice u šljunku i zvijezde na nebu. Ustrajno moli, ima razne fiksne ideje. Stanje mu se toliko pogoršalo da mu tamošnji biskup daje kao pratnju stalnog dušebrižnika – redovnika, da ga spasi strašne usamljenosti, dovede na bolje misli i spriječi ga u mogućem samoubojstvu, kojemu Bruckner teži manje ili više otvoreno. Djelomično mu pomaže niz kura, a posebno toplo vođenje kupališnog liječnika dr. Keyhla. Takva su se stanja češće ponavljala, to gore i teže što je bio stariji. Godine 1892. mu se zbog popuštanja srca javila vodena bolest s

edemima na nogama. Liječi se povremeno (dr. Schrotter, dr. Heller) te mu mirovanje, dijeta bez soli i ograničeno uzimanje tekućine, uz preparate za jačanje srca (digitalis-kardiotonik, srčani glikozid i teobromin-diuretik) donose poboljšanje.

Želja mu je da završi svoju devetu simfoniju, čime bi njegovo stvaralaštvo bilo zaokruženo i okrunjeno. Zbog nožnih otekline, koje je imao zbog vodene bolesti, nije mogao svirati pedal, pa prema tome niti orgulje. Povlači se iz svijeta, sve više ulazi u religioznu ekstazu.

Umro je u nedjelju 11. listopada 1896. g., u svojoj sedamdeset i trećoj godini, sa slikom moždane i opće, a najviše srčane ateroskleroze, s posljedičnom slabosti srca i oteklinama po cijelom tijelu.

DIETRICH BUXTEHUDE
(1637. – 1707.)

Njemački (danski?) skladatelj i orguljaš. Postoje podaci da je djelovao nakon školovanja u kojem je sudjelovao i njegov otac orguljaš u područjima pod danskim suverenitetom. Kasnije je djelovao diljem sjeverne Njemačke, uglavnom kao orguljaš i skladatelj, napose vokalne glazbe, i to protestantskih crkvenih kantata. Djelovao je gotovo 40 godina u Lübecku te je stekao veliki glas kao poznati orguljaš i skladatelj. Tamo su ga posjećivali mnogi ljudi, osobito mladi,

kasnije vrlo poznati skladatelji poput Händela i Bacha. Za njegov život vezan je pomalo bizaran podatak da je na mjesto orguljaša u Lübecku došao preko ženidbe za kćer svog prethodnika, a isto je tražio kod svog umirovljenika da nasljednik oženi jednu njegovu kćer. Zbog toga su neki glazbenici odustali od tog inače unosnog posla i cijenenog mjesta. Doživio je 70 godina života te umro od kronične bolesti, zaokruživši svoj stvaralački opus u, za ono vrijeme, visokoj starosti.

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL
(1685. – 1759.)

Poznati njemački kasnobarokni skladatelj Händel, rođen je 1685. godine u slikovitom gradiću na rijeci Saali – Halleu. Otac mu je bio kirurg i želio je da mu sin bude pravnikom. Međutim mali Georg je odmalena pokazivao veliku sklonost glazbi, pa već od ranih godina počinje učiti razna glazbala, počevši od klavikorda do orgulja. Orgulje je svirao s 8 godina tako dobro da je saksonski vojvoda savjetovao ocu neka ga dade na glazbeno ško-

lovanje. Paralelno je pohađao osnovnu školu i gimnaziju, a sa 17 godina se upisao na studij prava u Halleu, po želji tada već pokojnog oca. Međutim ubrzo se posvetio samo sviranju i skladanju. Godine 1703. otišao je u hamburšku Operu, najprije kao violinist, a od 1704. kao čembalist. Godine 1706. kreće na prvo putovanje u tadašnju glazbenu Meku – Italiju, i tu djeluje u nekoliko gradova (Firenca, Rim, Napulj i Venecija). Ponovo se vraća u Njemačku, zatim odlazi u London da bi se uskoro tamo stalno nastanio. I nakon toga je povremeno posjećivao domovinu i odlazio u druge zemlje. U Engleskoj, svojoj drugoj domovini, čije je i državljanstvo primio i u čiju se kulturu potpuno uklopio, stvorio je svoja najbolja djela. Imao je i vrlo dinamičan život, s nizom kriza, neuspjeha, padova i osiromašenja. Uvijek je znao snaći snage da se oporavi. Bio je vrlo cijenjen, popularan, bogat te prihvaćen kao najveće englesko glazbeno ime dotada. Sa svojim vršnjakom J. S. Bachom nikada se nije vidio, iako su obojica čuli jedan za drugoga, htjeli se naći, ali im to zbog zdravstvenih ili

organizacijskih razloga nije polazilo za rukom.

Poznat je bio po svojoj otvorenosti, poštenju, ali i naglosti te, često, oporoj duhovnosti, sklonosti klevetama, svađama, svojeglavosti do grubosti, sirovosti u izražavanju. Kao pojava bio je visok i snažan, krupan, debeo, s ponešto nespretnim hodom. Patio je od poremećaja raspoloženja, od hipomanosti do depresije, uživao u alkoholu. Često je posjećivao i razne toplice. Godine 1753. je potpuno oslijepio. Operirao ga je poznati sajamski europski lutajući operater John Taylor. No to je bilo neuspješno. Umire prema zapisu svog liječnika dr. Warrena navečer 13. travnja, iako se kao dan smrti češće navodi idući dan.

Kao genijalnu osobu, najvećeg dotadašnjeg živućeg skladatelja, bio je sigurno neuobičajeno snažna i dinamična osobnost, čija ciklotimnost uglavnom nije izašla iz granica normale. Iako pomalo u Bachovoj sjeni, doživio je najveću slavu za života, što je rijedak slučaj u životu velikih skladatelja.

GEORG PHILIPP TELEMANN
(1681. – 1767.)

Slavni je njemački skladatelj izrazite produktivnosti, te je stoga u prvoj polovici 18. stoljeća u Njemačkoj bio više cijenjen od Bacha i Händela. Bio je iz svećeničke obitelji, od djetinjstva je pokazivao veliku sklonost glazbi. Ne treba ga smatrati čudom od djeteta. Nikada se nije glazbeno obrazovao. Postao je izvrstan orguljaš i čembalist, sam razvijajući svoj talent. Bio je dobar i u sviranju drugih instrumenata. Nakon Leipziga, Eisenacha, Frankfurta i

Darmstadta završio je u Hamburgu. Tamo je bio aktivan gotovo 50 godina svog dugog života. Stvorio je više od stotinu djela svih vrsta instrumentalne i crkvene glazbe, opera i oratorija. Godinu dana prije svoje smrti stvorio je veliko djelo »Ino-cantata«. Umro je s 86 godina, iznenadno, od srčanog udara. Nakon kratkog razdoblja zaborava, poštovanje i ugled njegove glazbe su povraćeni.